

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАҢЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-4/4

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

МУНДАРИЖА
ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Adizova O.I. Folklor janrining tarixi va taraqqiyot tamoyillari	5
Allan Miller, Masharipova F., Joan Smith Miller, Matlatipova M. Enhancing students reading competence through read-aloud and content conversations in stem domain teaching	7
Amonova Z.Q., Nafetdinova Z.Sh. “Layli va Majnun” dostonida “so`z gavhari vasfi”	11
Atamuratova N.Y. Semantic and etymologic specifics of terms related to cosmetology and their translation into uzbek	16
Babajanova H.M. Comparative analysis of English Somatic Phraseological Units with component	20
Beknazarova L. Sentences with using homogeneous parts	22
Boltaboeva U. The branches of typology according to the connection of language layers and their teaching problems	24
Choriyeva A.A. Aleksandr Faynbergning o‘zbek adabiyotida tutgan o‘rni	26
Davidov Yu.J. Ko‘pma‘nolilik hodisasi haqida ayrim mulohazalar	28
Davlatova V.O. Discourse on themes in the novel of dorris lessing’s “The grass is singing”	32
Djurayev D.M., Radjabova M.R. Xitoy tilini o‘qitishda to‘liqlovchilarning (补语) o‘ziga xos xususiyatlari	35
Erkinov S., Kilicheva V. Difficulties in translating agatha christie’s murder on the orient express	38
Fayzullayev O.M., Baxronova M.A. Tilshunoslikda grammatik atamalarning semantik tahlili	41
Gaffurova G.R., Qobilova N.S. Badiiy asarlarda frazeologik birliklar talqini	44
G‘aniyev F. La Fonten masallarida syujet, qahramon va kompozitsiya	48
Hakimova Z.T. Termin va terminologiya haqida nazariy qarashlar	50
Ikramova M. Dramatik asarlar qurilishida til birliklarining lisoniy xususiyatlari	52
Imamova G.T. Hamid Olimjon asarlari matnida leksik birliklarning poetik imkoniyatlari	55
Ismatullayeva I.I. “Vatan” kontseptining leksik birliklar vositasida verballashuvi	57
Ismoilov I. Tarixiy haqiqat va badiiy talqin	60
Israilov G‘.B. Sakkokiyning na‘t g‘azali xususida	63
Jalilova L.J., Ramazonova N. XX asr Amerika bolalar adabiyotida yumoristik obrazlar talqini	69
Karimova M. Ingliz va o‘zbek tillarida kurash atamalarining struktural - semantik xususiyatlari	72
Khusinova Z.Kh. The negative consequences which arose from the absence of SEL in the classroom environment	77
Kuldashova N.B. Characteristics of terminology in linguistics	79
Maxmudova N.R. Badiiy matnlarda qo‘llanilgan ornitonimlar	81
Narxodjayeva X. Rasmiy muloqotda lisoniy vositalar tanlovi va uning nutqiy muloqot mazmuniga ta‘siri	83
Nosirova D.M. Adabiyotshunoslik nazariyasida masal janrining tadqiqi	87
Ochilov U.S. Magik realizm adabiy oqim sifatida	89
Otamuratova S.T. Shermuhammad Munis ijodida an‘anaviy obrazlar	92
Otaxonova S., Yuldashev D.T. Zamonaviy nom-taxalluslar (nickname) haqida ayrim mulohazalar	94
Qobilova N.S., Atoeva Sh.A. Ingliz va O‘zbek xalq maqollarda millat madaniyati	97
Qobilova N.S., Khasanova M.T. The main types of metaphor in english poetry	100
Qurbonova D.F. The equivalents of somatic proverbs in english and uzbek	103
Qurbonova Sh.A. Kontsept kategoriyaning mohiyati va mazmuni xususida	105
Rahimova B.B. “Yurakniki bo‘lsin xotiram....”	108
Rahimova G., Fayziyeva Sh. Suyima G‘aniyevaning Alisher Navoiyni “Vaqfiya” asari haqidagi tadqiqoti	111
Rasulov Z.I., Ibragimova N.S. Rasmiy nutqda nutqiy aktlarning ifodalanishi	113
Safarova U.A., Trubina I.S., Ryabkova E.A. Status of contamination in modern french language	117
Saidova Z.Kh. Morphological analysis and structural classification of phraseological units	119

maydoniga qanday sig'adi? – Javob: trillionlab yulduzlar sig'adigan koinotni yaratgan Zot barcha insonlar sig'adigan maydon yaratishga ham qodirdir. Osmondagi minglab yulduzlarni kichgina ko'zimizga sig'dirgan Zod mashhar maydoniga ham istaganicha insonni sig'diradi". Mavlono Sakkokiy na'tning so'nggi baytida Rasululloh sallolohi alayhi vasallamdan mahshar kuni o'zining gunohkor joniga shafolat so'rab, "Senga olamlarning rahmati bo'lsin", deya tugatadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Sakkokiy na't g'azallari Muhammad (s.a.v) vasf qilar ekan, Qur'on oyatlari va hadislariga suyanadi va o'ziga xos tarzda obraz tasvirini badiiyat darajasiga ko'taradi va mohiyat e'tibori bilan Sakkokiy na't g'azallari yuksak ma'naviy-axloqiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega: ular kishini imonga, har bir ishni bilib qilishga, har bir qadamni o'ylab bosishga chorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nashrga tayyorlovchilar M.Hasanova, H.Sheraliyev. Mavlono Sakkokiy devoni. – Toshkent: MUMTOZ SO'Z, 2017. (Preparers for publication: M. Hasanova, H. Sheraliyev. Mavlana Sakkoki's office. - Tashkent: MUMTOZ SOZ, 2017.)
2. Mamadaliyeva Z. Lison ut– tayr obrazlari: ramz va majoz olami. – Toshkent.: Fan, 2022. (Mamadaliyeva Z. Lison ut-tyre images: the world of symbols and metaphors. - Tashkent.: Science, 2022.)
3. Farhangi zaboni tojiki, nashriyoti sovetkaya ensiklopediya.– Moskva, 1969. (Farhangi zaboni Tajiki, published by Soviet encyclopedia. - Moscow, 1969.)
4. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. Birinchi jild. – Toshkent, 2000 (National Encyclopedia of Uzbekistan. The first volume. - Tashkent, 2000)
5. Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati. 4 tomlik. – T.: Fan, 1983– yil. (Explanatory dictionary of the language of Navoi's works. 4 roofs. - T.: Science, 1983.)
6. Shayx Muhammad Sadiq Muhammad Yusuf. "Hadis va Hayot". 19– juz kitobi, 2021– yil, ISBN: 978– 9943– 7035– 2– 0 (Sheikh Muhammad Sadiq Muhammad Yusuf. "Hadith and Life". 19– juz book, 2021– year, ISBN: 978– 9943– 7035– 2– 0)
7. Alixonto'ra Sog'unining "Tarixi Muhammadiyya", <https://forum.ziyouz.com/index.php?topic=436.0> Doniyor va Laylo tayyorlagan. www.ziyouz.com 2007. ("History of Muhammadiyya" by Alikhontora Soguni, <https://forum.ziyouz.com/index.php?topic=436.0> Prepared by Daniyori and Layla. www.ziyouz.com 2007.)
8. Sulton I. Navoiyning qalb daftari. – T.: G'afur G'ulom nomidagi NMIU, 2010. – B. 299 (Soul notebook of Sultan I. Navoi. - T.: NMIU named after Gafur Ghulam, 2010. - P. 299)
9. Alisher Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati. 4 tomlik. 2– tom. – T.: Fan. 1983 (Explanatory dictionary of the language of Alisher Navoi's works. 4 roofs. 2- roof. - T.: Science. 1983)
10. <https://www.musulmonlar.com/sidratul-munta-o-nima/>
11. Маѳба: <https://islam-today.ru/istoria/kak-nacinalas-istoria-celovecestva/> Imom Buxoriy nomidagi Toshkent islom instituti "Hadis va islom tarixi" fanlari kafedrasida o'qituvchisi Po'latxon Kattayev (Source: <https://islam-today.ru/istoria/kak-nacinalas-istoria-celovecestva/> Polatkhan Kattayev, teacher of the Department of Sciences "Hadith and Islamic History" of the Tashkent Islamic Institute named after Imam Bukhari)
12. <https://www.musulmonlar.com/sidratul-munta-o-nima/>
13. https://uz.wikipedia.org/wiki/Xaybar_jangi (https://uz.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Khyber)
14. Sayfuddin Sayfulloh Odilxon qori Yunusxon hoji o'g'li. Sog'lom e'tiqod – mo'minga najot. – T.: Sharq, 2014. (Saifuddin Saifullah Adil Khan, son of Haji Yunus Khan. Healthy faith is salvation to the believer. - T.: Sharq, 2014.)

UO'K 82 - 1/9

XX ASR AMERIKA BOLALAR ADABIYOTIDA YUMORISTIK OBRAZLAR TALQINI

L.J.Jalilova, dots., Buxoro davlat universiteti, Buxoro

N.Ramazonova, magistrant, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. *Yumor tuyg'usi biz o'ylagandek oddiy narsa emas. Yaxshi tomoni shundaki, uni rag'batlantirish va rivojlantirish mumkin! Agar hazil bu dunyoga nisbatan fikrlash va munosabat ekanligini tushunsak, hazil tuyg'usi erta bolalikdan turli yo'llar bilan rivojlanishi mumkinligini aytishimiz mumkin. Doktor Pol MakGi bolalarda hazilning rivojlanishidagi rolini o'rganar ekan, shunday xulosaga keldi: "Bu erta bosqichda bolalarning hazil tuyg'usini qanchalik ko'p qo'llab-quvvatlasangiz, ular o'smirlik va balog'at yoshida shuncha yaxshi rivojlangan yumorga ega bo'lish ehtimoli yuqori bo'ladi va yumor ko'nikmalar shakllangan bo'ladi". Bu shunchaki yumoristik hikoyalarini o'qish bolaning hazil tuyg'usini rivojlantirishga yordam berishi mumkinligini anglatadi.*

Kalit so'zlar: *yumor, bolalar adabiyoti, kinoya, satira, obraz, talqin, roman.*

Аннотация. *Чувство юмора не так просто, как мы думаем. Хорошо, что его можно поощрять и развивать! Если мы поймем, что юмор — это способ мышления и реакции на мир, мы можем сказать, что чувство юмора можно развивать с раннего детства по-разному. Исследуя роль юмора в развитии детей, д-р Пол МакГи пришел к выводу: «Чем больше вы поддерживаете чувство юмора у детей в раннем возрасте, тем лучше у них будет хорошо развито чувство юмора в подростковом и взрослом возрасте». Юмористические рассказы могут помочь развить чувство юмора у ребенка.*

Ключевые слова: юмор, детская литература, ирония, сатира, образ, интерпретация, роман

Abstract. *Sense of humor is not just something we are born with. The good news is that it can be encouraged and developed! If we understand that humor is a way of thinking and an attitude towards the world, we can say that a sense of humor can develop in different ways from early childhood. Dr. Paul McGhee studying the developmental role of humor in children came to the conclusion that "the more you support children's sense of humor at this early stage, the more likely they are to emerge into adolescence and adulthood with a well-developed set of humor skills." It simply means that reading humorous stories can help develop a child's sense of humor. The emotional and social impact of humor may have a number of long-lasting benefit[1].*

Key words: *humor, children`s literature, irony, satire, interpretation, novel.*

Bolalar adabiyoti — bolalar va o'smirlar uchun yaratilgan badiiy, ilmiy, ilmiyommabop va publitsistik asarlar majmui. Bularning asosiy qismini jahon xalqlari, shu jumladan o'zbek xalqi badiiy asarlari tashkil etadi. Bolalar adabiyoti tez aytish, topishmoq, o'yin qo'shiqlari, rivoyat, afsona, ertak, maqol, masal va doston singari aksariyat qismi bolalarga mo'ljallab yaratilgan og'zaki ijod namunalari boshlanadi. Bolalar adabiyotini bevosita bolalarga mo'ljallab yaratilgan va aslida bolalarga mo'ljallanmagan bo'lsa-da, keyinchalik bolalar adabiyotiga o'tib qolgan asarlarga ajratish mumkin.[2]

Yumor ijodkorlik va tasavvurni rivojlantirishga yordam beradi, chunki u dunyoni o'ziga xos va yangi tarzda kuzatish imkonini beradi. Narsalarga turli tomonlardan qarash qobiliyati juda muhim, chunki muammoli vaziyatlarni hal qilishda bolalar maqsadga erishishining bir necha yo'li borligini bilib oladilar.

XX asr Amerika adabiyotida ham shunday kitoblar va asarlar mavjud edi. Ularning ba'zi namunalarini va tahlillarini ko'rib chiqamiz.

Mark Tven haqiqiy vaziyatning haddan tashqari darajasini ko'rsatish uchun mubolag'adan foydalanadi. Chunki bu o'quvchi uchun qiziqarli, lekin bolalar uchun hikoyalarni bo'rttirib yuborish ham odatiy holdir. Tom Bekkiga bergan mis eshik tutqichi qaytarilganini bilgach, uning yuragi eziladi va vaziyatni tushunolmaydi. Muallif shunday deydi: "He was gloomy and desperate. He was a forsaken, friendless boy, he said; nobody loved him... since nothing would do then but to be rid of him... let them blame him for the consequences... Yes, they had forced him to it at last: he would lead a life of crime." [3. 110]. Hikoyadan olingan bu iqtibos mubolag'adir, chunki Tom do'stsiz bola emas, uning ko'p tanishlari bor va uni Polli xolasi ham juda yaxshi ko'radi. Tom qayg'uli, chunki Bekki unga nisbatan Tom unga bo'lgani kabi ishtiyoqli emas. Tven bu mubolag'ani ishlatadi, chunki Tom o'z dunyosi parchalanib ketayotgandek harakat qiladi. Bu sahna bolalikning hayotni idrok etishiga ta'sir qiluvchi universal haqiqatga hissa qo'shadi, chunki u voyaga yetganida yoshlarning hissiy hodisaga bo'lgan munosabatini, ularning balog'at yoshidagi reaksiyasini ko'rsatadi. Tomga o'xshagan bolaning ko'zlari bilan o'quvchi Bekki eshik tutqichini qabul qilmaganida Tom his qilgan xiyonatni his qilishi mumkin. Eshik tutqichi Tomning Bekkiga bo'lgan sevgisini va bu qanday buzilganligini anglatadi. Bu voqea yoshlarning o'z hayotlariga qanchalik nozik munosabatda bo'lishlarini ko'rsatadi, lekin bunday voqea sodir bo'lganda ular qayg'uradilar va taslim bo'lishadi. Bolalar katta bo'lib ulg'aygan sayin, kichik voqealar muqarrar bo'lib, muammoning jiddiylikni pasaytiradi va reaksiya yanada nazorat ostida bo'ladi.

Asarda kuchli satiralar mavjud. Tven doimiy ravishda ko'plab diniy marosimlarda topilgan ikkiyuzlamachilikni kinoya qiladi. Misol uchun, yakshanba maktabi epizodida dinning satirik jihatlari bor, Tven ta'kidlaganidek, bir bola sovrinlarni qo'lga kiritish uchun Injilning juda ko'p oyatlarini yodlab olgan. Injil nafis tasvirlangan: "the strain upon his mental faculties was too great, and he was little better than an idiot from that day forward." [3. 34]

Kattalarning Jo ismli bolaga bo'lgan munosabati va uning yomonligi Tvenning jamiyat haqidagi odatiy sharhidir. Kattalar allaqachon o'ldirgan Joni ozod qilish to'g'risida iltimosnomalar tuzadilar, shuning uchun "citizens of the village, but what of that? If he had been Satan himself there would have been plenty of weaklings ready to scribble their names to a pardon petition, and drip a tear on it from their permanently impaired and leaky waterworks." [3. 262]

Tven roman davomida kattalarning munosabati va xatti-harakatlarini tanqid qiladi. Bu mojaroning bir qismi: yoshlarning (Tom) voyaga yetishi va mavjud bo'lgan kattalar xatti-harakatlarining noroziligi bilan ziddiyatlashuvi. Aynan mana shu ikki tomonlama tasavvur romanni bolaning sarguzasht hikoyasi darajasidan yuqoriga ko'taradi.

Doktor Teodor Seus Gezelning "Shlyapa kiygan mushuk" asarida ham ba'zi satira va yumor namunalarini ko'rishimiz mumkin. Mushukning muvozanat harakati, Mushukning muvozanatlashi, turli xil uy-ro'zg'or buyumlarini chayqalishi va hazillashishi uning Salli va uning akasini hayratda qoldirish va ko'ngil ochish uchun juda katta ishtiyoqidan dalolat beradi. Mushukning muvozanat aktining tasviri uning bolalarning uning o'yin-kulgisini tomosha qilishlarini talab qilishi bilan birlashtirilgan: "Look at me!/Look at me NOW!/It is fun to have fun/But you have to know how [4. 23]. Boshqacha qilib aytganda, mushuk bolalarga bir oz tasavvur va ijodkorlik bilan, ular xuddi Mushukka o'xshab oddiy narsalar bilan o'zlarini qiziqtirishlari mumkin. Bundan tashqari, ushbu sahnaga kitoblarning kiritilishi kitoblarni tashlab yuborish, muvozanatlash, o'ynash va eng muhimi, dam olish mumkin bo'lgan narsa sifatida foydalanish mumkin ekanligini ko'rsatadi. Bolalar Mushukning hiyla-nayrangiga og'zaki javob berishmasa ham, rasmlarda ular hayajonlangan, ko'zlari katta ochilgan holatdagi qiziqarli reaksiyalari tasvirlangan. Bu o'yin-kulgi haqidagi yangi g'oyalar va amaliyotlar aktyor — Mushuk va tomoshabinlar- Salli va uning akasining ishtirokini talab qiladi.

Doktor Seuss "Shlyapa kiygan mushuk" da bir nechta adabiy qurilmalardan foydalanadi. Bularga alliteratsiya, takrorlash va yumorni kiritishimiz mumkin. O'quvchilar, ayniqsa yosh o'quvchilar, shlyapa kiygan mushukning hazillariga kulishadi. Asar ajoyib qofiyalangan tili, samimiy tarkib va rasmlardan tashqari, har tomonlama yoqimli va yumoristik to'plamidir.

Mushuk kitobning boshida muvozanat saqlay olish qobiliyatini namoyish etadi va tobora murakkab narsalarni qo'shib boradi. Uning muqarrar ravishda qulab tushishi yosh o'quvchini kulgili deb topishi mumkin bo'lgan bir lahzadir.

Seuss antropomorfizmni yumor bilan ishlatgan. U Mushukka shlyapa kiydiradi va baliqqa bolalarni jazolashga va butun vaziyatdan noroziligini bildirishga imkon beradi.

Asarda Mushuk to'satdan muvozanatini yo'qotadi va hamma idishlar va narsalar boshiga tushadi: "He came down with a bump from up there on the ball. and Sally and I, we saw ALL the things fall!"[4. 26].

Bularning barchasiga boshidan norozilik bildirgan baliq shubhalanganligi va qarshilik ko'rsatgani masalaga to'g'ri yechim bo'lganga o'xshaydi. Baliq xavfsiz hamda kulgili ravishda choynakka tushdi. Afsuski, Salli va uning akasi uchun uy juda tartibsiz bo'lib qoldi. Ularning onasi tez orada uyga qaytadi va ular juda katta muammolarga duch kelishlari aniq. Bu barcha yosh o'quvchilar bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan narsa. Ammo, ajablanarli emas, mushukda muammoning yechimi bor. U ichkaridan ulkan qizil qutini sudrab chiqib, undan Narsa Bir va Narsa Ikki paydo bo'ladi.

Hikoya oxirida barchasi shunchaki tugamaydi. Asar yakunida Mushuk tozalash mashinasi bilan qaytib keladi va hamma narsani o'z o'rniga qaytaradi. Yumoristik jihati shundaki, asarda keltirilgan Mushukning mashinasi bu faqat Doktor Seuss Gezel dunyosiga tegishli bo'lgan yumoristik mashinasi. U bir nechta qo'l va tutqichlarga ega va hamma narsani qayta tuzatib, ta'mirlab chiqadi.

Xulosa qilib shuni ayta olamizki, bolalar adabiyotida yumor va yumoristik obrazlarning qo'llanilishi asarlarni boyitadi, bolalarni tanqidiy fikrlashni o'rgatadi, bolalarning kayfiyatini ko'taradi hamda ularda kitobga bo'lgan mehrni oshiradi.

Obraz (timsol) tushunchasi keng ma'noda muallifning hislari singdirilgan hayot manzarasi, tor ma'noda esa badiiy asarda aks ettirilgan qahramon siymosini ifodalaydi. Obrazda obyektiv anglash bilan sub'yektiv ijodiy tafakkur qorishib ketadi. Obraz voqelikning badiiy in'ikosi sifatida real mavjud ob'yektning hissiy aniq, tayin zamon va makonda davom etgan, moddiy tugal, o'zicha yetuk xususiyatlariga ega bo'ladi. Yumoristik obraz — kulgi bilan xayrixohlikni o'zida mujassam etgan komik qahramon. Badiiy adabiyotga mansub yumoristik asarda yozuvchi ijtimoiy hayotdagi, shaxsiy turmushdagi, xususan, ayrim kishilardagi ba'zi kamchilik nuqsonlardan kulib, uni tanqid qiladi. Bunda yozuvchi tanqid qilinayotgan obrazning yo'qotilishiga tarafdor emas, unga achinadi, undagi mavjud kamchilikning tuzalishini istaydi. Satirada yumor unsuri bo'lganidek, yumorda ham satira unsuri bor. Har qanday jiddiy asar (roman, qissa, hikoya, doston, she'r va hkz.) da, xalq ijodi namunalarida ham yumor va yumoristik obraz bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://www.momthemuse.com/how-important-is-humour-in-childrens-literature/>
2. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Bolalar_adabiyoti
3. Mark Twain, "The adventures of Tom Sawyer", planet.ebook.com
4. Seuss, Dr. "The cat in the hat", by Dr. Seuss [pseud.]. Boston, Houghton Muffin [1957], p.23
5. <https://milliycha.uz/yumor/>